

SAVAŞA ELEŞTİREL YAKLAŞAN ÖNCÜ SANATÇILAR

Dr. Öğr. Üyesi Müzeyyen Yeşim YORULMAZ*

Öz: İnsanlık tarihini şekillendiren en etkin olayların başında gelen savaşlar, toplumların siyasi, dini, sosyolojik, coğrafi vb. pek çok alanda değişimlerine yol açmıştır. Buldukları toplumların durumunu yapıtlarına yansıtan sanatçılar, yaşanan gelişmeleri eserleri ile belgelemişlerdir. Dünyayı etkileyen savaşlarda, askeri baskılar, ekonomik krizler, zorunlu göçler, sosyolojik değişimlere, maruz kalan sanatçıları da mücadele etmeleri gereken etkenlere dahil kılmıştır. Sanatçılar, yapıtlarına savaşın yıkıcı yüzünü etkili bir şekilde aktarmışlardır. Ancak aristokratların hamiliğinde, akademik kuralların katı olduğu ve sanatçıların özgürlük alanlarının kısıtlı olduğu dönemde, sanatçıların savaşı eleştirel bir yaklaşımla ele almaları kolay olmamıştır. Resim sanatının geçirdiği tarihsel süreç boyunca erken dönem sanatçıların savaşı yücelten betimlemelerinin yerini savaşın çirkin yüzünü ortaya çıkaran resimlere bıraktığı görülmüştür. Birçok sanatçının savaşın yıkımına maruz kalması ve resim sanatının geçirdiği süreçte hümanist yaklaşımların artması sonucu, savaş propagandası içeren eserlerin üretildiği dönemin geride kalmasına, savaşın doğaya ve insana verdiği zararı etkili bir şekilde resmetmelerine neden olmuştur.

Bu makalede, himaye sisteminin hâkim olduğu erken dönem sanat piyasalarına rağmen, savaşı yücelten, öven resimler üretmeyi tercih etmeyip, savaşların yıkıcı yüzünü eleştirel anlamda resim sanatına yansıtmaya başlayan ilk sanatçılar, Francisco Goya, Eduard Manet ve Pablo Picasso'nun seçili eserleri üzerinden analiz edilecektir. Dönemleri ve çağdaşları göz önüne alındığında, savaşa eleştirel yaklaşan sanatçıların birer belge niteliği taşıyan yapıtları, sanat dünyasında hümanist yaklaşımla savaşlara karşı duruşun bir öncüsüdür, ayrıca kendilerinden sonraki sanatçılar için de ilham kaynağıdır. Çağdaşlarının savaşa övgü niteliğinde ürettikleri resimlerin yanında, makalede ele aldığımız sanatçıların, yaşadıkları dönemin baskıcı rejimine rağmen ürettikleri eleştirel resimler, sanatçıların aykırı tavırlarının ve cesaretlerinin birer ürünü niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler: savaş, sanat, eleştirel sanat, öncü sanatçı.

PIONEERING ARTISTS CRITICALLY APPROACHING WAR

Abstract: Throughout the historical process of the art of painting, the depictions glorifying the war by the artists in the early period have been replaced by painting the effects of the war that reveal its ugly face. As a result of the fact that many artists were exposed to the destruction

ORCID ID : 0000-0003-3457-6529

DOI : 10.31126/akrajournal.1194400

Geliş tarihi : 25 Ekim 2022 / Kabul tarihi: 30 Nisan 2023

*Haliç Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi.

of the war and the humanist approaches increased in the process of painting, war propaganda caused them to leave the period in which works were produced, and on the contrary, to portray the damage of war to nature and people effectively.

Wars, which is one of the most effective events that have shaped the history of humanity, have caused societies to undergo changes in many areas such as political, religious, sociological, geographical etc. Artists, who reflect the structures of the societies they live in, have documented the developments with their works. Wars affecting the world, military pressures, economic crises, forced migrations, sociological changes have been the factors that artists have to be exposed to and struggled with. Artists have also effectively conveyed the destructive face of war to their works. However, in a period under the patronage of aristocrats, strict academic rules and limited freedom of artists, it was not easy for the artists to approach the war critically.

In this article, selected works of Francisco Goya, Eduard Manet and Pablo Picasso will be discussed, the first artists who did not prefer to produce paintings glorifying and glorifying war, despite the early period art markets dominated by the patronage system, and started to reflect the destructive face of wars on painting in a critical way. Considering their periods and contemporaries, these works of art by these artists, which are documents, have been the pioneers of the humanist approach against wars in the art world, and have been a source of inspiration for artists after them. In addition to the paintings produced by their contemporaries as a tribute to the war, the critical paintings produced by the artists we discussed in the article, despite the oppressive regime of the period, were the products of the artists' contradictory nature and courage.

Key Words: art, war, critical art, pioneer artist.

Giriş

Sanat bulunduğu dönemin sosyolojik ve siyasi yapısını bir sonraki dönemlere aktaran, duygusal hafıza içeren ve objektif bakış açısı ile belgeleyen bir yapı barındırmaktadır. Sanatçıların yaşadıkları dönemin sahip olduğu koşullar, mücadele etmeleri gereken süreci de beraberinde getirmiştir. Savaşların oluşturduğu siyasi, askeri baskılar, ekonomik, sosyolojik ve psikolojik etkiler, sanatçıların yapıtlarına etkin bir şekilde yansımıştır. Siyasi ve askeri baskılar, toplu halde karşı koyuşları ve ayaklanmaları beraberinde getirmiştir, gelişimin ve güzelleşmenin yolu değişimden geçmektedir. Düzenlerin veya yönetimlerin, yerlerini başka yönetimlere ve düzenlere bırakmaları kaçınılmaz bir gelişmedir. İlerici görüşlü kişilerin de eski düzene saldırmaları, yine kaçınılmaz bir gelişim sonucudur (Nehru, 1970, s. 115).

Sanatçıların aristokratlar tarafından desteklendiği dönemlerde savaşı öven yapıtlar üretmeleri incelemeler sonucunda gözlemlenmektedir. Ancak ülke çıkarları uğruna daha geniş kitlelere sirayet eden, soykırıma varan savaşlar yaşandıkça da sanatçılar bu duruma kayıtsız kalamamışlardır. Kendi cep-helerinden savaşı sürdürmeleri kaçınılmaz hale gelen sanatçılar, savaşın yıkıcı yüzünü en etkin biçimde eserlerine yansıtma yolu ile bu konuda hizmet etmişlerdir.

Sanatın anarşist ve anti-dogmatist yapısının ne zaman başladığı tam olarak bilinmese de, 18. yüzyılın başlarından beri tarih sayfalarında yer aldığı söy-

lenebilir. Sanatın yapısı eleştiri ve başkaldırı barındırır. Süreci eleştirir ve sorgular. Bu yapıyı sanatçıların eserlerine yansıttığı dönem, I. Dünya Savaşı sonuçlarının yaşanmaya başladığı dönemde başlamıştır. Sanatın güncel olaylara ve dogmalara dair eleştirel duruşunun birden fazla tetikleyicisi vardır. Modern hayatın getirmiş olduğu problemler ve farklılıklar insanlığı sadece maddi değil, manen de etkilemiş, içinde buldukları yapıyı, dünya meselelerini sorgulayan eleştirel bir yapıya büründürmüştür (Wood & Harrison, 2011).

Ayrıca; ortaya atılan yeni siyasi ideolojiler, dünyadaki dengeleri değiştirecek savaşlar, toplumların dinamiklerinin hızla değişmesi de sanatı amaca ulaşma konusunda etkin bir araç olarak konumlandırmıştır (Steiner & Debray, 2017).

Dünya tarihine bakıldığında değişim sürecinde, sanatçıların özgürlük alanı genişlediğinde, ifade biçimlerinde eleştirel yaklaşım ön plana çıkmıştır. Hamilik sisteminin esareti altında iken, sanatçıların seçeceği konular, aktaracakları figürler aristokratların ve yönetimlerin övülmesi üzerine iken, sanatçılar bağımsızlaşmaya başladıkça, ifade özgürlüğü de yapıtlarında kendisini göstermiştir. Ancak bu süreç de sancılı bir dönemden geçmiştir. Örneğin Goya soy-luları yücelten resimlerle para kazanmaya devam etmek yerine, savaşın yıkıcı yüzünü en çarpıcı yönü ortaya koyan yapıtlar üretmiş, ancak dönemin baskıcı yapısından dolayı eserlerini gözler önüne serememiştir. Ölümünden 30 sene sonra gün yüzüne çıkartılan bu eserler, kendisinden sonra pek çok sanatçıya da ilham kaynağı olmuştur. Tıpkı savaşın yıkıcı yüzüne kayıtsız kalamayan Edouard Manet ve Picasso gibi dönemlerinde çığır açarak, savaşa övgüyü bırakıp, gerçekte savaşın yaşattıklarını tuallerine yansıtarak, savaşın gerçeklerini aktaran öncü sanatçılar olmuşlardır.

1.2. Francisco Goya

Paolo Uccello'nun *San Romano* Savaşı (1432) adlı eserinden günümüze dek pek çok sanatçı, savaş temasını yapıtlarında kullanmıştır. Fakat sanatçı Francisco Goya, *3 Mayıs 1808* (Görsel- 2), adlı eserini gerçekleştirene kadar sanatçılar genelde savaşı yücelten resimler yapmışlardır, ilk defa Goya'nın eleştirel tasviri ile bu noktada bir kırılma yaşanmıştır. Bu özelliğinden dolayı, Sanat tarihi açısından önemli bir eserdir. Ayrıca İspanyol resim sanatının baş yapıtlarından biri olarak nitelendirilen eser, sanat tarihçisi Kenneth Clark'a göre: "Tarz, konu ve işlem olarak kelimenin tam manası ile devrim sayılabilecek ilk büyük resim" olarak nitelendirilmiştir (Clark, 1962, s. 130).

19. yüzyılın önemli sanatçılarından olan Goya, 30 Mart 1746 günü dünyaya gelmiştir. Yerel bir sanatçı olan José Luzan'ın atölyesinde 4 yıl eğitim aldıktan sonra 1763 yılında Madrid'e gider ve güçlü resimleriyle kendine yeni bir çevre oluşturur. 1786'da ise Kral III. Charles'ın hizmetine girerek, imparatorluğun

baş ressamı unvanını alır. 1792 yılında, Güney İspanya'ya yaptığı yolculuğu sırasında ciddi hastalıklar geçirerek işitme duyusunu kaybeder. İçine düştüğü ruhsal çöküntü, Goya'nın sanatında bir dönüm noktası oluşturur. Napolyon askerlerinin İspanya'yı işgal etmesi sonucu Goya, Fransız askerlerinin İspanyol vatandaşlarına yaşattığı zulüm ve acıları gözlemleyerek, *3 Mayıs 1808* adlı tablosunu yapar. Bu resmin yanı sıra, söz konusu işgalin kaydı niteliğini taşıyan *Savaşın Felaketleri* (Görsel: 3) adlı gravür dizisi de yine Goya'ya aittir. Bu gravür dizisi Napolyon askerlerinin İspanyol halkına uyguladığı vahşetin belgesi niteliğindedir. Goya, tanıklık ettiği bu dönemi bir bakıma kayıt altına almıştır (Kaya, 2021).

İmparatorluk baş ressam ünvanı altında çalışmış bir ressamın böylesi eleştirel bir çalışma üretebilmesi, dönemin aristokrat ve sarayı yücelten resimleri dikkate alındığında oldukça radikal bir harekettir. Ölümünden 35 yıl sonra eserlerin sergilenmesi, bu yapıtın gölgede bırakılmasının nedeni, dönemin yapısının oluşturduğu atmosferdir. Savaşın yıkıcı yüzünü işlediği 80 plaka gravürde de Goya kendi savaş yöntemi olan sanat yolu ile kendisine özgürlük alanı yaratmış ve yapıtları ile savaşın çirkin yüzünü belgelemiştir.

Goya öfkeyle sorar: "Niçin?" Hem metafizik hem tinsel bir sorudur bu; savaş gerçeğinin ötesinden acının ve yaşamın anlamına erişen bir soru. Bu soru ve Goya'nın onun için bulduğu görsel biçim, şimdi de canlıdır. Ama Goya bir sanatçı olduğu için onun yapıtını sanat ve tarih bütününden tam olarak koparmak olanaksızdır. Malraux kitabını şu sözle bitirmektedir: "Ve şimdi çağdaş resim başlıyor." Goya'nın şairimsi başarısı, şiddetin boşunallığını açıkça ortaya koyan bir biçim geliştirmesidir. Onun imgeler dili, serüven öykülerinin romantik ürpertisine yeterince karşı koyacak kadar güçlüdür; onun paçavralar içindeki askerleri parlak üniforma ve bayrak simgelerine yönelik etkili bir azarlamadır. Goya'nın dünyasında kazananlar yoktur; ancak kurbanlar vardır. Öldürenler ve ölenler sınırlı ve insanlık dışı bir şiddet dünyasına birlikte batarlar: Bu dünya kara ve daraşlık (sıkıntılı ortam, durum, darlık), yabancı ve ezicidir (Baynes, Toplumda Sanat, 2002, s. 266).

Madridlilerin General Murat komutanlığında Memluklere saldırılarının resmedildiği *2 Mayıs* ve sanat tarihinin en önemli eserlerinden birisi olan *İspanyolların Kurşuna Dizilişi*, *3 Mayıs* resimleri 1808'de yaşanan soykırımın, Goya'ya tarafından aktarılması ile oluşturulmuştur. Olayların müthiş bir özgünlük ve dinamizmle korkusuzca işlendiği iki büyük resim, İspanyollara özgü bir özgürlük duygusu barındırır. *2 Mayıs* da, işgalci Fransız ordularına ve General Murat'ın Mısır'dan getirttiği Memluk subaylarına karşı ayaklanan Madrid halkının direnişini işlerken, vatanseverlik yapısını ön plana almaz. Objektif bir yaklaşımla, duvara sıkıştırılıp atlarından indirilmiş hançerlenen askerleri lanetlemez, tıpkı ayaklanan halkın cesaretini yüceltmediği gibi. Tabloda yücel-

Görsel 1: Francisco Goya, *2 Mayıs 1808*, 1814, Tual üzeri yağlıboya, 266 cm x 345 cm, Prado Müzesi, Madrid, İspanya.

tilmiş bir kahraman yoktur, sanatçı sadece savaşın korkunçluğunu ifade etmiştir. Sahnedekiler topluca değil, bireysel olarak öldürmek adına eylemdeymişçesine ifade edilmiştir. Madrid halkının kahramanlığını yücelten bir tablo değildir (Gürsel, 2003, s. 97).

Dönemin şartlarında Goya'nın sergilediği hümanist tavır önemlidir, vatanseverliğe övgü ya da işgalci süvarileri küçük düşürücü betimlemek gibi bir tavır sergilememektedir. Sergilediği tavır savaşın yıkıcı yüzünün yansıtılmasıdır.

3 Mayıs 1808 resminde (Görsel 2) Goya tam anlamıyla artık savaşa isyan etmektedir. Fransız askerlerinin İspanyol halkına yapmış olduğu tüm yıkıcılığı, halkının acılarını derinden hissederek yansıtmaktadır, ancak bunu vatanseverlik kisvesi altında düşmanı püskürten halkı yüceltme yolu ile yansıtmamıştır. Amacı savaşın yıkıcı yüzünü yansıtmaktır. İnsanlığın kanlı tarihini bir belge niteliğinde resmeden Goya savaş sahnesinde yer alan tüm karakterlerin ifadelerini yorumlayarak çizmiştir. İki taraf için de insanlık dışı bir sahnenin yaşandığını, savaşın yıkıcı yüzünü usta bir anlatım dili ile aktarmıştır. Bu resim Manet, Picasso ve daha nice sanatçılara, savaşın yıkıcılığını aktaran eserler üretirken esin kaynağı olmuştur. Bu eserler evrenseldir ve savaşa karar verecek mercilere uyarı görevi taşımaktadırlar.

Görsel 2: Francisco Goya, *3 Mayıs 1808*, Tual üzeri yağlıboya, 268 x 347 cm, 1814.

Goya, toplumsal düzenin yanlışlarını gözler önüne sermiştir. Özellikle savaşta güçlüyü öven betimlemeler yerine, güçlüyü komik çizen, savaşta acı çeken, haksızlığa uğrayanların durumunu vurgulamıştır. Bu yaklaşım dönemin baskıcı rejimine karşı koyuş niteliğindedir. Gitgide daha belirgin biçimde sefaletin pençesine düşen İspanyol halkının ezilmemesi için mücadele etmişlerdir (Krausse, *Rönesanstan Günümüze Resim Sanatının Öyküsü*, 2005, s. 37). Döneminde yapmış olduğu eleştirel resimlerle tam anlamıyla çığır açmış olan Goya'nın aynı zamanda aristokratları karşısına alma cesaretini göstermesi takdire şayandır. Alışlagelmiş savaşı öven, ezileni değil de ezeni görkemlice gözler önüne seren, savaşın yıktığı halkı değil de orduların, askerlerin zaferini vurgulayan resimler Goya'nın cesareti ile değişmiş, savaşın o bahsedilmeyen, belgelenmeyen yönünü tüm objektifliği ile resmetmiştir. Figürlerindeki askerleri yüce, yenilmez değil aksine gülünç resmetmiş, katledilen halkı da olanca acıları ile gözler önüne sermiştir. Özellikle gravürlerinde bu detayları vurgulamaktan çekinmemiştir.

Görsel 3'de yer alan gravür Goya'nın savaşta nasıl orantısız güç uygulandığını vurgular niteliktedir. Yatay tercih ettiği figürlerin karşısında dikey

Görsel 3: Francisco Goya, *Savaşın Felaketlerinden* gravür serisi, 3. Levha, 1810.

konumlandığı eli baltalı figür, şuursuzca öldürme eylemi esnasında resmedilmiş ve merkezde yer alan figürün bir elinde kılıç olmasına rağmen eli ile yapmış olduğu dur işareti, savaşın ne kadar keskin yüzünü gözler önüne sermiştir. Savaşın tekinsiz yapısını üst üste yığılan bedenler ile vurgulayan sanatçı, bu eserleri ile cephede yaşanan korkunç atmosferi başarı ile aktarmıştır.

1.2. Edouard Manet

Savaşın yıkıcı yüzüne kayıtsız kalamayan bir diğer sanatçı ise Edouard Manet'dir. Güncel olaylara karşı duyarlı ve siyasetle ilgili olan Manet, görsel 4'deki resminde, kanlı bir olay olan imparator Maximilian'ın Meksikalı isyancılar tarafından kurşuna dizilmesini betimlemiştir. Kurşuna dizilme olayını birbir görmediği için, hayal gücüyle canlandırmıştır sahneyi. Onun için genç aristokratın öldürülüş biçimi tam anlamıyla bir hayal kırıklığıdır. Politikayla yakından ilgilenen sanatçının bu eseri ortaya çıkartmak için bir seneden fazla çalıştığı ve sanat tarihçileri tarafından, ressamın tabloyu resmettiği sırada İspanyol ressam Goya'nın Madrid'de *3 Mayıs 1808* isimli tablosundan etkilendiği söylenmektedir. O dönemde üç büyük boyutlu tablo, bir tane taş baskı ve yağlıboya eskizler yaparak konuyu ve kompozisyonu derinlemesine etüt etmiştir. Tüm bu etütlerin sonucunda nihai eseri büyük boyutta oluşturmuştur. En sonunda da Cumhuriyetçilerin bir imparatoru infaz etmesini gösteren tablo

Fransa'da pek hoş karşılanmamış, büyük tepkilere yol açmış ve sergilenmesine müsaade edilmemiştir. Bu nedenle Manet, tablosunu bir süre kendi evinde sergilemiştir. Ölümünün ardından eser Boston'a gönderilerek orada sergilenmiştir.

Çağdaşlarından farklı aykırı yapısı, zamanında eleştirilere maruz kalmasına neden olan Eduard Manet' in bu özelliği, döneminde çağdaşlarının cesaret edemediği bir eleştirel tabloya imza atmasına neden olmuştur. Empresyonist ressamlar arasında adı yer alan sanatçının, modern sanatın öncülerinden olmasının yanı sıra, özgürce savaşın yıkıcılığını tuallerine aktarabilme cesaretini gösterebilmiş olan sanatçıların da öncüsüdür. Kendisinden sonra pek çok sanatçıya ilham ve cesaret vermiş bir öncüdür.

Görsel 4: Edouard Manet, "İmparator I. Maximilian'ın İnfazı",
Tual üzeri yağlıboya, 252 × 305 cm, 1868.

Manet bu sahnede yargısız infazı eleştirirken aynı zamanda da Fransa'nın Meksika'daki askeri müdahalesini de eleştirmektedir. Bu eser sanatçının politik görüşünü yapıtına aktarma şekli ve cesareti çerçevesinde son derece önemli

bir eserdir. Manet'in o dönemde böylesi politik eseri üretmesi hükümet, dini otoriteler tarafından sansürlenebileceği gibi yasaklanabilmekte ve sanatçısına cezalar verilebilmekteydi. Ancak Manet'in toplumsal ve siyasi olayları sanat aracılığı ile eleştirme kararlılığı böyle önemli bir yapıt ortaya koymasını sağlamıştır.

Manet'in sanatın toplumsal ve siyasi konularını ele alarak kullanması sanat tarihinde önemli başlangıçlara yol açmıştır. Resimde ön planda odak noktası üç kişinin isyancıların silahlarının hedefinin altında durduğu sahnedir. İmparator Maximilian iki askerle birlikte merkezde durmaktadır. Sağda silahlı isyancılar yer alırken duvarın üzerinde ise olayı dehşet ifadeleri ile gözleyen izleyicileri resmetmiştir. Eserin vermek istediği atmosferi ve duyguları aktarmak için kullandığı renkler belirleyici bir etmen olmuştur. Siyah giysiler, koyu renkli şapka ve silahlar ortamdaki tekinsiz ve gergin atmosferi yansıtmaktadır. İmparator'un merkezde yer alması eserin kompozisyonunu dengelemektedir. İsyancıların silahlarının yoğunlaştığı yerde kaotik bir çatışma hissi uyandırmasını sağlamıştır. Resimde Manet'in kullanmış olduğu tek yönlü aydınlatma, odak noktasını vurgulamakta ve İmparator Maximilian'ı ön plana çıkartmaktadır. Bu eserinde Manet'in estetik arayışında olmadığı, politik bir yaklaşımla gerçek hayatta yaşanan bir sahnenin tüm gerilimi ile tuale belgelemeyi amaçladığı görülmektedir.

Manet' de tıpkı Goya gibi sosyal konuları resmetmiştir. Manet'nin genel olarak savaşı konu alan resimleri ve gravürleri "Tarih Resimciliği" nin çağdaş ve güncellenmiş yorumları olarak düşünülebilir. Ayrıca sanat tarihçileri eserin, tıpkı Goya'nın 3 Mayıs resminin Manet'e ilham olduğu gibi, bu yapıtın da Picasso'nun Guernica adlı tablosuna esin kaynağı olduğunu söylemektedirler.

1.3. Pablo Picasso

Picasso'da savaşın yıkıcı yüzünü gözler önüne serdiği önemli eserler ortaya koymuş sanatçılardandır. Picasso'ya göre sanatçı, insanlığın ve uygarlığın, en temel değerlerinin yok edilme tehlikesi ile karşı karşıya kaldığı bir savaşa kayıtsız kalmamalıdır. Bu görüşü doğrultusunda, yaşatılanların çirkinliğini gözler önüne sermekten kaçınmamıştır. Görsel 5'de yer alan *Kore'de Katliam* isimli eserde de etkileyici bir şekilde ifade etmektedir. İnsanlık dışı vaka, masum halka yapılan ağır hava bombardımanı, Picasso tarafından döneminde rastlanmayacak bir yöntemle yorumlanmış, savaşın çirkin yüzü ikonografik bir şekilde belgelenmiştir.

Picasso 1951'de *Kore'de Katliam* resmini yaptığı zaman, yarattığı etki, amaçladığının tam tersi olmuştur. Ellerindeki sten tabancalara karşın, askerlerin öylesine muhafıza benzer ve arkaik bir havaları vardır ki, ya bunun modern bir katliam olduğu duygusunu yitiririz, ya da askerleri ebedi, değişmez bir

hainliğin ve kötülüğün sembelleri olarak görürüz. Her iki durumda da, resmin yaratmayı amaçladığı öfke etkisini yitirir. (Berger, Picasso'nun Başarısı ve Başarısızlığı, 1989) şeklinde eleştiriler de almıştır.

Picasso *Kore'de Katliam* isimli yapıtında, Goya'nın *3 Mayıs 1808* adlı yapıtında ki kompozisyona benzer bir kompozisyon kurmuş ancak, kurşuna dizilmeyi bekleyen kadın ve çocukların karşısında robota benzeyen zırhlarla donanmış katliamcılarını resmetmiştir.

Picasso "Kore Savaşı" adlı eserinde, savaşın insanlık üzerindeki yıkıcı etkilerini ve askeri güç karşısında insanların nasıl savunmasız kalabildiklerini vurgulamaktadır. Kullanmış olduğu renkler, kompozisyonun dinamizmi ve fırça darbeleri, resmin yaratmak istediği gerilimli atmosferi desteklemektedir. Kompozisyonu iki dikey planlama ile ikiye ayırmıştır. Katledilenler ve askerler, arada yaratmış olduğu derin yol perspektifi karşı karşıya gelmiş iki grubun birbirlerinden farklı oluşunu desteklemektedir. Kadınlar ve çocukları tüm savunmasızlığı ile resmetmiş bunu vurgulamak amacı ile kadınları korku içerisinde resmetmiş, silah doğrultan askeri gücü ise bu savunmasızlığa aldırmandan tehditkâr, orantısız gücünü vurgulayarak resmederek, savaşın çirkin yüzünü gözler önüne sermiştir. Picasso'nun savaşı eleştiren resimleri sanat dünyasında önemli politik mesajlar vermektedir ve bu mesajlar toplumsal değişimde etkili birer araç olmuşlardır.

Picasso'nun ortaya koyduğu bir başka çarpıcı eserde *Guernica* adlı eserdir. Bask bölgesinin merkezi olan Guernica kenti peşi sıra gerçekleştirilen hava saldırıları ile ağır tahrip edilmiş, adil olmayan bir şekilde halka zarar verilmiştir. Kentin üzerine bombalar yağdırılarak tarih sayfalarına kanlı kelimelerle kazınacak bir saldırı gerçekleştirilmiştir.

Cumhuriyetçi İspanya Hükümeti, Picasso'dan Paris Dünya Fuarı'nda sergilenmek üzere bir duvar resmi yapmasını istemiştir. Duvar resmi, Haziran ayında gerçekleştirilen fuardaki İspanya pavyonuna konmuştur. Akabinde eleştirel tartışmalara yol açmıştır. Çok sayıda solcu, eseri belirsiz olmakla bulmuş ve eleştirmiştir. Sağcılar ise kendilerini savunmak için resme saldırmışlardır. Ancak resim, kısa sürede ün salmış ve öyle de kalmıştır. 20. YY.'ın en meşhur eseri olan *Guernica* faşizmin ve modern savaşların acımasızlığına karşı süregelen bir protesto görevi üstlenmiştir. Şüphesiz, eserin değeri daha sonra yaşanan savaşlarla giderek artmıştır. Picasso bu eserini spesifik bir olayı aktarmak adına hızlıca üretmiştir. Bu durum o dönemde tahmin edilemeyecek sonuçların öngörüsü gibi olmuştur. 1937'de Franco'nun zaferin ardından Alman ve İtalyan kuvvetleri, takip eden üç yıl içinde Avrupa'nın tamamında terör estirmişlerdir. *Guernica* sivil halkı pasifize etmek ve bastırmak için bombalanan ilk şehir olmuştur. Hiroşima'da aynı politika ile bombalanmıştır. Böylece, Picasso'nun nispeten daha küçük boyutta bir olay üzerinden başlattığı protesto ve eleştirel yapıt, dünya çapında bir anlam kazanmıştır. Günümüzde pek çok

insan için Guernica, savaş suçlularını mahkûm eden bir kelime anlamı ifade etmektedir (Berger, Picasso'nun Başarısı ve Başarısızlığı, 1989).

Bugün dünyada Guernica şehri, Picasso'nun ünlü tablosu ile anılmaktadır. Yaşanılanların tüm gerçekliği ile eleştirel bir şekilde Picasso tarafından, resmedilmesi bu yaşananların unutulmaması ve tekrarlanmaması gayesi ile oluşturulmuştur.

Bask şehrinin İspanya İç Savaşı'nın (1936-1939) ikinci yılında maruz kaldığı ağır hava bombardımanı (26 Nisan 1937), hepsinden evvel, güçler dengesinin Cumhuriyetçilerin aleyhine, General Franco'nun lehine bozulmaya başladığının bir kanıtıydı; fakat güç gösterisindeki aşırılık ve neticede yarattığı yıkımın büyüklüğü bakımından değil yalnızca, Avrupa'nın kalan kısmının (özellikle Fransa ve İngiltere'nin) izlediği tarafsızlık politikasına karşın, Franco'nun Alman Nazizmi ve İtalyan Faşizminin aktif desteğini yanına çekmeyi başarmış olması bakımından da nihayetinde Guernica bombardımanı, milliyetçi İspanya'nın daveti ve nezareti altında, Alman ve İtalyan savaş uçakları tarafından İspanyol toprağında gerçekleştirilmiş bir operasyondur (Ağtaş, s. 237-278).

Görsel 5: Picasso, Guernica, Tuval üzeri yağlıboya, 349 x 776 cm, 1937.

Savaşın çirkin yüzünü, yıkıcılığını, yaşanan acıları Picasso'nun kübik anlatımı ile gördüğümüz bu eserde, Guernice kasabasında gerçekleşen olaylar dramatik gerçekliğiyle resmedilmiştir. Savaşın insanlar ve hayvanlar üzerindeki yıkıcı etkilerinin yanında, acıyı, umutsuzluğu yansıtmaktadır. Tablonun

merkezinde at figürü yer almaktadır. At insanlık dışı şiddeti temsil etmektedir ve aynı zamanda İspanya'nın milli sembolüdür. Eserde yer alan kadın ve çocuklar, bu şiddetin etkilediği masum insanları belirtmektedir. Tabloda arka planda resmedilen parçalanmış ev, kasabada gerçekleşen yıkımı, savaşın güvenlik ve barınma duygusunu nasıl yerle bir ettiğini ifade etmektedir. Picasso bu eserini gerçekleştirirken paletinde gri, siyah ve beyaz tonları tercih ederek, savaşın yarattığı kasveti aktarmıştır. Sonuç Picasso bu yapıtında kullandığı renkler, kompozisyon, figürler ve oluşturduğu atmosfer ile savaşın yıkıcı etkilerini vurgulamaktadır.

Görsel 6: Picasso, The Charnel Evi, Tuval üzeri boya ve kömür kalem, 1944-1945, 199,8 cm × 250,1 cm (78,7 inç × 98,5 inç), MOMA, New York.

Görsel 6'da ter alan eser Picasso'nun II. Dünya Savaşı döneminde yapmış olduğu ve savaşın korkunç yüzünü yansıttığı bir diğer çalışmasıdır. Resimde ölü ve yaralı insanlar yer almaktadır. Picasso'nun "Guernica" kompozisyonunun devamı niteliğinde soyutlanmış biçim ve politik içeriği yansıtan "The Charnel House" gazetelerde yer alan siyah beyaz gri tonlarında savaş fotoğ-

raflarından ilham alarak, kasvetli renkleri paletine yansıttığı, karmaşık, merkezde, bir yemek masasının altına yayılmış, öldürülmüş bir aileyi tasvir etmektedir. Tabloda yer alan figürler, olayın dehşetini yansıtabilmek adına parçalanmış ve deforme edilmiş şekilde tasvir edilmiştir. Bu parçalanmış figürler aynı zamanda savaşın vermiş olduğu yıkımı ifade etmektedir. Kompozisyondaki kaotik yapı, savaşın parçalanmış yapısını yansıtmaktadır. Bu tablo savaşın yıkıcılığını gözler önüne sererek, izleyicileri, savaşın verdiği zararı düşünmeye sevk etmektedir.

Sonuç

John Keane *Şiddetin Uzun Yüzyılı* adlı kitabında; *gayri medeni savaşlar medeniyetsizliğin özüdür ve sebep oldukları akıllara durgunluk verici zulüm, çağdaş şiddet üzerine eğilen her düşüncenin gelip çattığı stratejik soruna dikkat çeker: Bu muazzam medeniyetsizlik konusunda ne yapılabilir?*” (Keane, 1996, s. 48) şeklinde sorgulamıştır. Yüzyıllarca savaşlar şekil değiştirse de savaşın yol açtığı korkunç sonuçlar bilinse de çıkarlar söz konusu olduğunda, savaştan kaçınmak dünya için maalesef mümkün olmamıştır.

İnsanoğlunun yaşadığı coğrafyanın sınırları içinde, hatta sınırları dışında, vahşice arzuları, tüm dünyaya verdiği zararları hiçe sayarak, kendi çıkarları doğrultusunda davranması, bitmek tükenmek bilmeyen ihtirasları insanlık tarihinin başından beri süregelmiştir. Bu ihtirasların neden olduğu yıkımın farkında olan, hatta maruz kalanların da savaşa yaklaşımları, bu şiddeti kendi alanlarında yorumlamalarının sonuçları olmuştur. Sanat tarihinde yer edinmiş sanatçıların işlemiş oldukları konularda ki farkındalık, tarih kitaplarından bağımsız bambaşka bir yorumla sonraki kuşaklara aktarılmış ve aktarılacaktır. Tüm bu farkındalık sonucunda, savaşın kahramanlık imajını nasıl yıktığını ve bunun yerine onun sıradan halka acı çektirme, dünya kaynaklarına zarar verme gerçeğini gözler önüne serdiğini görmekteyiz.

Sanatın erken dönemlerinde savaşların sanata yansımaları kahramanlık hikâyelerinden ibaret olmuştur. Sanat tarihinde savaş sahnelerini yücelten, kahramanlıkları destansı kompozisyonlarla resmeden sanatçılar yer almaktadır. Bunun nedeni çoğunlukla dönem şartlarının siyasi, sosyolojik yapısının eleştirel bir yaklaşım göstermelerine pek imkân vermemesi, sanatçıların yönetimin ve aristokrasinin himayesinde olmasıdır. Yüzyıllardır süregelen insanlık ayıpları zamanla sanatçıların yapıtlarında da kendisini göstermeye başlamıştır. Bu çalışmada öncü isimleri ele aldığımız üç büyük sanatçı, dönemlerinde henüz oluşmayan demokratik şartlara rağmen belgesel niteliğinde yapıtlar üretmişler ve resim sanatına bambaşka ivme kazandırmışlardır.

Çalışmada üç büyük sanatçının savaşın gerçek yüzünü yansıttıkları yapıtları ele alınmıştır. Goya ile başlayan bu gerçekçi betimlemeden etkilenen

Manet ve Picasso'nun farklı üslupları, farklı olayları anlatmaları, ama aynı hümanist yaklaşımla savaşın felaketlerini gözler önüne serecek, etkili bir ortak dil ortaya çıkarttıklarını görmekteyiz. Goya'dan günümüze savaşın yıkıcı yüzünü eserlerinde gözler önüne seren pek çok sanatçı olmuştur. Ancak bu sanatçıları özel kılan, otoriteyi öven, savaşı yücelten, baskıcı bir dönemde, bir cesaret örneği göstererek, estetik kaygılarla görkemli, süslü, şatafatlı resim yapmayı bırakıp, kan, acı gerçekliğini gözler önüne sererken, otoriteyi de komik ifadelerle küçük düşürücü bir anlatım dili ile betimlemiş olmalarıdır. Bu da savaşın yıkıcı yüzünü henüz fark etmeyen, otoriteyi gözünde yücelten dönemin halkı için farkındalık yaratmış ve birçok anlamda barışa hizmet etmiştir. Sanatçılar eserlerinde dönemin camiasının görmeye alışkın olduğu üretimler gerçekleştirmek yerine, gerçeği tüm çıplaklığıyla belgeleyip, yapılanları asla unutmayıp, asla unutturulmamasını sağlamışlardır. Dönemleri dikkate alındığında yaptıkları hareketin oldukça cüretkâr ve kahramanca olduğu bir gerçektir. Sanatçı duyarlılığına yakışan bir misyonu gerçekleştirmişlerdir.

Savaşın, şiddetin çirkin yüzünü, çeşitli disiplinlerde edebiyatçılar, düşünürler, sosyologlar, psikologlar, şairler, müzisyenler, ressamlar farklı yöntemlerle yorumlamış, aktarmışlardır. Her alanın kendi yöntemi ile aktardığı belge niteliğindeki eserler, çalışmalar savaşın kaçınılmaz sonuçlarını farklı yöntemlerle gözler önüne sermiştir. Sanatçı duyarlılığı ile savaşın çirkin yüzünü hisseden sanatçının tuale aktardığı resimler de çarpıcı bir şekilde izleyiciyle buluşmaktadır. Her biri döneminin utanç verici bir savaşını anlatmaktadır, acıları resmederek savaşın önlenebilecek bir şey olduğunu vurgulayıp, acıları belgeyerek mesaj niteliğinde yapıtlar üretmişlerdir. Hepsinin ortak bir dili vardır ki savaşın, şiddetin çirkinliğinin altında ezilen doğa ve insanlıktır.

KAYNAKÇA

- Ağtaş, Ö. (2016). Guernica'nın İzinde: İnsan, Hayvan ve Şiddet. *Mülkiye Dergisi*, 237-278.
- Baynes, K. (2002). *Toplumda Sanat*. (Y. Atılğan, Çev.) Yapı Kredi Yayınları.
- Berger, J. (1989). *Picasso'nun Başarısı ve Başarısızlığı*. (M. G. Yurdanur Salman, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Berger, J. (1999). *Picasso'nun Başarısı ve Başarısızlığı*. Ankara: Metis Yayınları.
- Clark, K. (1962). *Looking at Pictures*. London: Readers Union.
- Gürsel, N. (2003). *Güneşte Ölüm*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Hopkins, D. (2000). *Modern Sanattan Sonra 1945-2000*. İngiltere: Oxford University Press.
- Kaya, M. (2021, 12 18). Batı Sanatında Savaş Teması. 09 23, 2022 tarihinde <https://arkeopolis.com/bati-sanatinda-savas-temasi/> adresinden alındı
- Keane, J. (1996). *Şiddetin Uzun Yüzyılı, John Keane, Çeviri; Bülent Peker, Dost Kitabevi, 1996*. İstanbul: Dost Kitabevi.
- Krausse, A. C. (2005). *Rönesanstan Günümüze Resim Sanatının Öyküsü*. (D. Zaptçıoğlu, Çev.) Literatür Yayınları.
- Nalçacı, E. (2017, 06 03). *Sol*. <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/erhan-nalcaci/picasso-ve-korede-katliam-198576> adresinden alındı

Nehru, J. (1970). *Sosyal Devrimler, Ulusal Savaşlar*. İstanbul: Ant Yayınevi.

Steiner, A., & Debray, L. (2017). *Kızıl ordu Fraksiyonu, Batı Avrupa'da Şehir Gerillası*. İstanbul: Metis Yayınları.

Wood, P., & Harrison, C. (2011). *Sanat ve Kuram 1900-2000 Değişen Fikirler Antolojisi*. İstanbul: Küre Yayınları.

Görsel Listesi

Görsel 1. Url:<https://www.faculty.fl.vt.edu/Folkart/Database%20Project/database.html>
Erişim Tarihi: 17-10-2022

Görsel 2. Url:<http://arkeopolis.com/bati-sanatinda-savas-temasi/> Erişim Tarihi: 10-09-2022

Görsel 3.Url:https://www.dailyartmagazine.com/wp-content/uploads/2021/10/Goya-Guerra_03-768x552.jpg Erişim Tarihi: 07-10-2022

Görsel 4. Url: <http://arkeopolis.com/bati-sanatinda-savas-temasi/> Erişim Tarihi: 01-10-2022

Görsel 5. Url: <https://www.pablo-ruiz-picasso.net/work-4020.php> Erişim Tarihi: 12-10-2022

Görsel 6. Url: <https://publicdelivery.org/pablo-picasso-guernica/> Erişim Tarihi: 07-09-2022